

збагатити учнів необхідними знаннями, які допоможуть їм орієнтуватися у світі літератури, розвивати творчі навички та пов'язати між собою літературні тексти, книги і читання.

Розділ «Література та війна» має такі підрозділи: 1) вступ, у якому йдеться про історію I та II світових війн; 2) приклади літератури на цю тему; 3) ідеї для роздумів та резюме. У розділі використані тексти Карела Нови, Ярослава Гашека, Еріх Марії Ремарка, Ернеста Гемінгвея, Іллі Еренбурга, Франі Шрамека, Франтішка Галаса, Філіпа Янського та ін. Резюме акцентує на значенні епохи I або II світової війни та їх відображення у чеській і світовій літературах.

Пізнавальне та виховне навантаження несе розділ «Пошуки та відкриття» із підрозділами «Що далі», «Авангард», «Література, спрямована до реальності». Тут зазначені напрямки, ілюстровані творами Володимира Маяковського, Іржі Волькера, Йозефа Шкворецького, Джорджа Оруелла, Еуджена Іонеску, Альберто Моравія, Вітезслава Незвала та інших чеських і світових письменників, твори яких відображають, на думку автора підручника, розвиток авангарду в XX столітті.

Знайомство чеських учнів із творами Джека Лондона, Фелікса Гая, Емануела Фринта, Зденека Єроткі, Дані Гомолкової у III розділі підручника з літературної освіти сприятиме розумінню зобов'язань, які ставить перед собою письменник. Літературні завдання містяться в кожному розділі та спрямовані на діалог між учнем, текстом, літературною епохою та вчителем.

Проаналізований підручник свідчить про творчий підхід до підбору текстів, їх інтерпретації та постановки питань для перевірки знань учнів.

Література.

1. Nezkusil Vladimír. *Literární výchova pro 9. ročník základní školy - Výpravy do světa literatury*. I. Praha : Fortuna, 2007. 238 с.
2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. S.16-25. – URL: http://www.msmt.cz/file/43792_1_1/ (дата звернення: 18.04.2019).
3. Vala J. *Vybrané kapitoly z didaktiky literární výchovy. Olomouc, 2014. – 45 с. – URL: http://kcjl2.upol.cz/studijni_materialy_akreditace/NAVAZUJICI_MAGISTERSKE_STUDIUM/2)_Didaktika_1_ iteratury_1_(VALA_J.)/Vala-Vybrane_kapitoly_z_didaktiky_literatury.pdf* (дата звернення: 18.04.2019).

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА

Ільченко В. Р.,

*доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
завідувач відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Сучасний підручник має обумовлювати психічне і фізичне здоров'я, життєствердний національний образ світу кожного учня як протидію його внутрішнім зрушенням і зовнішнім негараздам, життєствердну модель світу, суспільства як умову його довговічності.

У світлі сучасних вимог до освіти учням на кожному етапі навчання мають надаватись можливості оволодівати цілісним світорозумінням, інтегральним мисленням, набувати цілісної свідомості, яка не підлягає програмуванню [1].

У зв'язку з цим кожен підручник чи навчальний посібник має надавати учням дидактично обґрунтовану систему знань, умінь, навичок, відібраних із відповідної науки чи мистецтва для вивчення в навчальному закладі [2, с. 222].

З огляду на те, що система знань, умінь, навичок – це закономірно пов'язані елементи, що являють собою певне цілісне утворення, єдність, то в кожному підручнику мають бути чітко виділені закономірності, які об'єднують в цілісність усі елементи змісту освіти, втілені в ньому. Адже ознакою цілісності знань, умінь, навичок та інших елементів змісту освіти є підлягання їх єдиним закономірностям [3, с. 217].

Завдяки єдиним закономірностям, на основі яких ґрунтується цілісність змісту кожного підручника для учнів того чи іншого класу навчання, зміст усіх підручників для певного класу можливо

об'єднувати в наукову картину світу як систему знань, умінь, навичок з усіх предметів, які вивчаються учнями на даному етапі. Це впливає з того, що «наука внутрішньо є єдиним цілим. Її поділ на окремі галузі зумовлений не стільки природою речей, скільки обмеженістю здатності людського пізнання. Насправді існує неперервний ланцюг від фізики і хімії через біологію та антропологію до соціальних наук, ланцюг, який у жодному місці не може бути розірваний, хіба що свавільно. Велику внутрішню подібність мають також і методи дослідження в окремих галузях науки» [4, с. 590].

Результати діяльності співробітників відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти над науково-дослідною роботою «Інтеграція змісту профільної освіти як засіб формування в учнів наукової картини світу» підтверджує думку Макса Планка, лауреата Нобелівської премії. Дослідження доводить, що зміст системи підручників до освітніх галузей «Природознавство», «Математика», літературного компоненту освітньої галузі «Мови і літератури» може бути об'єднаний в наукову картину світу, її особистісно значиму систему знань – образ світу за допомогою загальних закономірностей природи, екології, розвитку літератури.

Формування наукової картини світу під час вивчення предметів природничо-математичного, літературознавчого циклу в старшій школі – це умова досягнення цілісного світогляду учнів, природовідповідно високих рівнів інтелекту, підвищення їхньої пізнавальної активності та стану здоров'я.

Дослідження доктора медичних наук, професора В.П. Базарного довели, що вузько предметне викладання змісту освіти приводить до сегментації свідомості, яка легко піддається програмуванню [5, с. 160], обумовлює формування низьких рівнів інтелекту, а навчання в закритому приміщенні, сидячо-слухаюче положення учнів обумовлює різноманітні «навчальні» хвороби – короткозорість, викривлення хребта та ін.

Підручник має надавати можливість учневі набувати цілісних знань про дійсність, виконувати спостереження, дослідження, експериментальні, лабораторні роботи, вільно переміщаючись у навчальному кабінеті або в довкіллі – етносоціоприродному, предметному, культурному середовищі життя. Підручник, навчальний посібник має планувати задоволення базових потреб учнів («інстинктів» за Дж. Дьюї) до дослідження і висновків, конструювання, комунікації, художнього представлення пізнаних об'єктів. Базові потреби до дослідження і висновків учні задовольняють під час уроків у довкіллі. Всеукраїнський експеримент (1996-1999 рр.) моделі освіти ОСР «Довкілля» довів, що уроки в довкіллі учні відносять до найбільш улюблених і найбільш корисних [6, с. 80]. Досвід упровадження моделі освіти сталого розвитку «Довкілля» показав, що уроки в довкіллі доцільно проводити відповідно до визначних дат народного календаря, з якими пов'язано найбільше досягнень етнопедагогіки (правил поведінки для дітей, звичаїв, ігор, народних прикмет по передбаченню стану довкілля). Спостереження і дослідження в довкіллі водночас є не тільки пізнанням прояву загальних закономірностей природи, екології, а й рідної землі – землі пращурів, відкриттям закону любові до рідної землі, формуванням життєствердного національного образу світу.

Образ світу, наукова картина світу, цілісний світогляд формуються системою підручників, зміст яких об'єднується спільними закономірностями природи, екології, культури (для літературного компоненту – закономірностями розвитку різних літератур), уроками в довкіллі та навчальними кабінетами інтегрованого навчання, цілісного світогляду.

Література.

1. Weizsaecker E., Wijkman A. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» («Come On!») [Електронний ресурс: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>].
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. — К.: Либідь, 1997. — 375с.
3. Цофнас А. Ю. Теория систем и теория познания. - Одесса: Астро-Принт. - 1999. -307 с.
4. Планк М. Избранные труды. Термодинамика. Теория излучения и квантовая теория. Теория относительности. Статьи и речи / Макс Планк. – М. : Наука, 1975. – 788 с.
5. Базарный В. П. Главная опасность для цивилизации // Народное образование: Российский общественно-педагогический журнал. — 1998. — № 9-10. — С. 157-165.
6. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. — Полтава: Довкілля-К, 2004. —472 с.